

НЕТРАДИЦІЙНІ ФОРМИ РОБОТИ МЕТОДИЧНИХ ОБ'ЄДНАНЬ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Геннадій БОНДАРЕНКО, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти та методик гуманітарних дисциплін Київського університету імені Бориса Грінченка

Якщо ви хочете, щоб педагогічна праця давала вчителю радість, щоб повсякденне проведення уроків не перетворилося на нудну, одноманітну повинність, ведіть кожного вчителя на щасливу стежку дослідження... Тут знахідки, відкриття, радощі і прикроці.

В. Сухомлинський

Уся освітня діяльність вимагає існування суб'єктів, які, навчаючи інших, навчаються самі.

П. Фрейре

Методичне об'єднання вчителів як домінуюча форма науково-методичної роботи в початковій школі значною мірою здатне реалізувати нову філософію освіти, мета якої — розвиток внутрішніх можливостей особистості, її потреб, мотивів, цінностей, надання перспектив для самореалізації. У статті 56 Закону України «Про освіту» зазначається, що одним з обов'язків учителів є постійне підвищення професійного рівня, педагогічної майстерності, загальної культури [4, 32].

Вивчення наукових джерел, аналіз практичного досвіду показали, що методична робота в початковій школі постійно перебуває в полі зору вітчизняних дослідників, таких як М. Голубенко, В. Григораш, В. Ільїна, З. Оношков, Є. Павлютенков, О. Полевікова, Б. Тевлін та ін.

Грунтуючись на сучасних досягненнях психології і педагогіки, методичні об'єднання вчителів початкової школи мають спрямовувати діяльність на поліпшення науково-теоретичної, методичної підготовки педагогічних кадрів.

О. Полевікова визначила основні цілі діяльності методичного об'єднання вчителів початкової школи:

- надати реальну допомогу педагогові у вирішенні актуальних проблем навчально-виховного характеру;
- стимулювати пошук і впровадження методичних інновацій у педагогічну діяльність як чинник підвищення професійної активності вчителя;
- сприяти активізації людського фактору — особистості, її творчої діяльності, залучаючи всіх учителів до різноманітних форм методичної роботи;

- використовувати творчий потенціал учителів із метою розвитку особистості молодшого школяра;
- підвищувати мотивацію вчителя з метою впливу на активний розвиток педагогічного процесу в школі;
- вивчати психологічні механізми розвитку особистості, підвищувати діагностичну майстерність шкільного педагога [3, с. 11—12].

Діяльність методичних об'єднань учителів початкової школи має бути спрямована на *вирішення таких завдань:*

- забезпечити засвоєння і використання найбільш раціональних методів і прийомів навчання та виховання молодших школярів;
- постійно підвищувати рівень загальнодидактичної і методичної підготовки педагогів для організації та здійснення навчально-виховного процесу;
- проводити обмін досвідом успішної діяльності між педагогами;
- виявляти, пропагувати та запроваджувати нові підходи до організації навчання й виховання; забезпечувати постійне засвоєння сучасної педагогічної теорії та практики;
- створювати умови для самоосвіти вчителів і здійснювати керівництво їх творчою діяльністю [6, с. 23—24].

Особливий інтерес викликає організація роботи методичного об'єднання вчителів початкової школи шляхом створення чотирьох динамічних методичних груп (із можливим переходом педагогів упродовж року з однієї групи до іншої).

I група — «Школа вищої педагогічної майстерності» — вчителі, які бажають і вміють працювати творчо. Ця група інформує про напрями, задуми, що з'являються в методичній практиці; пропагує нові педагогічні ідеї; проводить відкриті уроки, виховні заходи та здійснює їх самоаналіз.

II група — «Школа вдосконалення майстерності» — вчителі, які бажають творчо працювати, але відчувають труднощі в роботі. Ця група аналізує, вивчає ускладнення в роботі, організовує самоосвіту вчителів; проводить тренувальні практичні заняття (відкриті уроки, ділові

ігри, семінари-практикуми) з метою набуття особистого досвіду роботи, визначення перспектив.

ІІІ група — «Школа становлення молодого вчителя» — молоді вчителі-початківці. Ця група вивчає педагогічні технології сучасного уроку та виховного заходу.

ІV група — «Школа становлення позитивної мотивації» — вчителі, які працюють формально, не вміють і не бажають працювати творчо. Зміст роботи з групою — створення системи заходів, стимулювання сумлінної праці, навчання вчителів технології уроку [6, с. 22—23].

У роботі методичних об'єднань учителів початкової школи можна застосувати розроблені Є. Павлютенковим критерії оптимальності кінцевих результатів методичної роботи в школі.

Критерій результативності вважається достатнім, якщо результати навчання, виховання і розвитку молодших школярів, які вчилися у конкретних педагогів, зростають, досягають відповідного рівня або наближаються до нього без перевантажень.

Критерій раціональної витрати часу досягається, коли підвищується майстерність вчителів початкових класів, що приводить до оптимізації навчально-виховного процесу, що відбувається за різних витрат часу і сил учителів на методичну роботу в початковій школі і самоосвіту, без перевантажень у різних видах діяльності.

Критерій задоволеності вчителів працею вважається достатнім, якщо в початковій школі створюється така творча атмосфера та морально-психологічний клімат, за яких відбувається мотивація творчої, ініціативної, самовідданої праці педагога.

Критерій дієвості методичної роботи, її реальної стимулювальної ролі передбачає вдоволеність учителів процесом і результатами своєї роботи, оптимальний рівень їхнього творчого самопочуття, душевного комфорту [5, с. 261].

Організація діяльності методичних об'єднань учителів початкової школи здійснюється за допомогою традиційних і нетрадиційних форм методичної роботи (див. таблицю).

Таблиця

Форми роботи методичного об'єднання вчителів початкової школи

Традиційні	Нетрадиційні
<ul style="list-style-type: none"> • відкриті уроки та виховні заходи; • взаємне відвідування уроків та позаурочних заходів; • оперативно-методичні наради; • єдиний методичний день; • методичні семінари-практикуми; • психолого-педагогічні семінари; • семінари-тренінги; • семінари на базі найкращих (опорних) шкіл; • школа перспективного педагогічного досвіду; • школа педагогічної майстерності; • школа молодого вчителя; • проблемні (інноваційні) групи; • науково-педагогічні конференції; • творчі групи; • творчі звіти вчителів; • творчі портрети учителя; • робота над колективною (індивідуальною) науково-методичною темою (проблемою); • педагогічні виставки; • науково-практичні конференції; • групові консультації та ін. 	<ul style="list-style-type: none"> • педагогічні дебати; • педагогічні дискусії; • педагогічні ігри (дидактичні, ділові); • ігрове конструювання; • моделювання педагогічних ситуацій; • методичний міст; • методичні турніри; • методична естафета; • методичний калейдоскоп; • педагогічний КВК; • методична мозаїка; • ярмарки авторських підручників, методичних рекомендацій; • аукціон методичних розробок (ідей); • конкурсні виставки методичних розробок (уроків, виховних заходів); • педагогічна олімпіада; • педагогічна майстерня; • місячник педагогічної майстерності; • захисти інноваційних проектів; • майстер-класи та ін.

Не зменшуючи роль традиційних форм роботи методичного об'єднання вчителів початкової школи, зробимо акцент на нетрадиційних формах діяльності. Як показує аналіз науково-методичних праць та практики роботи вчителів початкової школи, нетрадиційні форми роботи методичних об'єднань, *по-перше*, сприяють залученню педагогів до пошукової роботи; розвивають уміння

спілкуватися з колегами, учнями, батьками, різними соціальними інститутами; запобігають конфліктам у педагогічних колективах; *по-друге*, спрямовані на максимальну активізацію практичної діяльності учителів і характеризуються динамічністю та активною творчістю; *по-третє*, мають інноваційний характер, у процесі їх використання впроваджуються інтерактивні методики.

Коротко розкриємо зміст деяких нетрадиційних форм роботи методичного об'єднання учителів початкової школи.

Педагогічні дебати — це форма методичної роботи, під час якої обговорюється питання психолого-педагогічного змісту, здійснюється обмін думками. Педагогічні дебати використовуються для прийняття і відстоювання своїх рішень. Вони вчать критично мислити, шукати аргументи та переконливо викладати свої погляди колегам. Основна мета дебатів — переконати нейтральну сторону в тому, що аргументи однієї групи кращі, ніж в опонентів. Обираючи тему дебатів, треба пам'ятати, що вона має бути суперечливою, викликати зацікавленість, піддаватися дослідження. Наприклад «Покарання дітей у родині: це виховний процес чи порушення прав дитини?», «Створення спеціальних класів і спеціалізованих шкіл для обдарованих дітей: добре чи погано?».

Педагогічна дискусія — це форма роботи, під час якої здійснюється колективне обговорення спірного питання, обмін думками, ідеями між кількома членами методичного об'єднання.

Мета педагогічної дискусії — виявити відмінності в розумінні психолого-педагогічної проблеми і в товарицькій суперечці встановити істину, дійти спільній точки зору.

Завдання педагогічної дискусії такі: поглибити знання учителів із теми, що розглядається; виявити проблемні питання; розвивати вміння аргументовано відстоювати свою точку зору, уважно й зважено вислуховувати думку опонентів; формувати й розвивати культуру обговорення спірних питань.

Головне в педагогічній дискусії — підбір вагомих аргументів (статистичні дані, посилання на визнаних авторитетів у галузі педагогіки і психології, власний багаторічний досвід (що зарекомендував себе), експериментальні висновки тощо), фактів, логіка і доказовість.

Формула переконання така: теза ► аргументи (3—4) ► ілюстрація (приклад) ► заклик до дії.

Щоб ефективно відстояти свою точку зору та перевинати співрозмовників, необхідно враховувати **закони аргументації**:

- закон мінімізації (3—5 аргументів, але бездоганних);
- закон поступовості (завершити виступ найсильнішим, найпереконливішим аргументом);
- закон авторитету (посилання на праці визнаних педагогів і психологів);
- закон наочності (слухач більше довіряє побаченому);
- закон науковості (результати експериментальної перевірки).

Дидактична гра — це форма роботи, метою якої є прийняття оптимальних рішень; ґрунтуються на застосуванні методів і прийомів у штучно створених умовах, що відтворюють реальну педагогічну ситуацію.

В умовах дидактичної гри завдяки навчанню через дію у вчителів початкової школи формуються нові вміння. Дидактична гра сприяє ефективній взаємодії учителів, розвиткові вміння орієнтуватися в новій ситуації; розвиває увагу, фантазію; надає змогу значно ефективніше вирішувати питання в аналогічних реальних педагогічних ситуаціях.

Головними умовами ефективності проведення дидактичної гри є:

- наочність і простота (не слід застосовувати у грі всі можливі функції вчителя і ситуації педагогічної діяльності);
- автономність тем і фрагментів (окрім частини гри можуть розігруватися самостійно);
- можливість подальшого вдосконалення і розвитку проблеми (частина гри стає окремим блоком і входить до складної конструкції гри);
- раціональне поєднання в експерименті ігрової і методичної діяльності (аналіз і визначення шляхів і способів удосконалення об'єкта гри, ухвалення оптимальних рішень у конкретній ситуації);
- максимальне звільнення учасників від рутинних ігорових процедур (головне — аналіз та обговорення проблеми);
- спрямованість на розв'язання проблеми (допомога у вирішенні проблеми, прийняття оптимального рішення, ефективне засвоєння певної навчальної інформації).

Ділова гра — це форма роботи, яка навчає педагогів шляхом моделювання близьких до реальних умов ситуацій у професійній діяльності, з обов'язковим динамічним розвитком ситуації, задачі чи проблеми.

У діловій грі відбувається зіткнення думок і позицій, обґрунтування і критика гіпотез (пропозицій), що сприяє набуттю досвіду, аналізу психолого-педагогічних ситуацій та розв'язанню професійних завдань.

Підготовка до ділової гри складається з таких етапів:

- 1) вибір теми гри (психолого-педагогічна ситуація);
- 2) визначення призначення гри (навчальна, дослідницька чи проектувальна);
- 3) визначення обсягу знань, необхідного учасникам гри;
- 4) розподіл ролей між учасниками з урахуванням їхніх знань і здібностей;
- 5) створення переліку рішень для ухвалення учасниками;
- 6) деталізація сценарію (послідовність етапів гри, підготовка ведучого);
- 7) формулювання правил, розподіл рішень між учасниками (інструкція з викладеними завданнями);
- 8) розробка системи заохочень;
- 9) проведення гри;
- 10) підбиття підсумків.

Для ефективного проведення гри необхідно від 2 до 4 годин, оптимальна кількість завдань (питань) — 2—4.

Методичний турнір — це форма роботи, спрямована на пошук, розвиток і підтримку педагогічного досвіду або нових ідей, способів вирішення актуальних проблем психолого-педагогічного характеру.

Підготовку до проведення турніру варто розпочинати за два місяці з добору завдань (задач). Необхідно сформувати команди у складі не менше 4 осіб та повідомити зміст завдань. Команди повинні визначити доповідача та співдоповідачів із кожного завдання.

Крім того, необхідно обрати журі з числа компетентних учителів-методистів та ведучого, який водночас є членом журі. Також створюється лічильна група для підрахунку балів та визначення рейтингу команд і окремих учасників.

Методичний турнір рекомендується проводити як захист методичних ідей в *три етапи*: чвертьфінал, півфінал, фінал. Якщо кількість команд до 6, достатньо двох етапів — чвертьфінального і півфінального.

Жеребкуванням визначається функціональна роль кожного з учасників команди: доповідач, опонент чи рецензент. Для висвітлення свого варіанту розв'язання завдання команда-доповідачу надається до 7 хв. Команда-опонент може поставити доповідачу запитання (до 3 хв). Після цього у своєму виступі тривалістю до 5 хв опонент аналізує запропоноване розв'язання, відзначає сильні сторони доповіді й найсуттєвіші недоліки. Після його виступу проводиться дискусія між командами.

Рецензент має право поставити доповідачу й опоненту запитання (до 3 хв) і дати оцінку обговорення проблеми.

Протягом однієї зустрічі розв'язується три завдання, перелік яких визначається жеребкуванням. Кожна команда має можливість виступити в різних ролях.

Журі оцінює роботу команд за трьохбалльною шкалою. При цьому середній бал доповідача збільшується втрічі, опонента — вдвічі. Перемагає команда, яка за підсумками всіх етапів набрала найбільшу кількість балів. У випадку, якщо у півфіналі чи фіналі беруть участь лише дві команди, роль рецензента відсутня. Команда не може двічі виступати доповідачем чи опонентом з одного й того самого завдання.

Методичний аукціон — це форма роботи, яка полягає у творчому «продажу-купівлі» певних педагогічних ідей, думок, винаходів. Проводиться з метою пошуку ефективних прийомів, творчих підходів до вирішення проблем навчально-виховного процесу початкової школи.

Мета аукціону — розширення і поглиблення знань учителів із конкретної методичної теми, удосконалення

професійної майстерності, ознайомлення з перспективним педагогічним досвідом.

На методичному аукціоні «продаються» і «купуються» творчі ідеї педагогів, досвід роботи з певною проблемою, розробки уроків (виховних заходів), інноваційні знахідки тощо. «Купує» той, хто обґрунтовано і професійно доведе доцільність упровадження тієї чи іншої запропонованої ідеї в навчально-виховний процес та передбачить її результативність.

Для проведення аукціону необхідно: 1) обрати «акціонерне товариство»; 2) визначити ведучого з членів «товариства»; 3) дібрати завдання учасникам гри; 4) підготувати трибуну, гонг, дерев'яний молоток, таблицю з порядковими номерами для учасників, картки, призи переможцям.

«Акціонерне товариство» збирає запропоновані творчі ідеї, розробки, готове питання, визначає учасників аукціону, час, місце його проведення, розробляє умови та правила. За тиждень до проведення знайомить учасників аукціону з ідеями, які «продаватимуться».

Перед початком аукціону вчителі «купують» таблички з номерами, які надають їм право брати участь у «торгах». «Купити» табличку можна правильно відповівши на запитання стосовно певної педагогічної проблеми.

Ведучий оголошує до продажу ідею чи розробку уроку. Після кожної аргументованої відповіді рахує до трьох. Якщо до удару гонга ніхто з гравців не дає відповідь, ідея вважається «проданою».

«Акціонерне товариство» картками оцінює відповіді та відображає їх на табло.

Учасник, який отримав найбільше балів, оголошується переможцем і нагороджується призом.

Захист інноваційного проекту — це форма методичної роботи, пов'язана із розробкою і публічним захистом інноваційних підходів до вирішення певної актуальної проблеми початкової освіти. Проект вважається інноваційним, якщо в ньому запропоновані нові (або модифіковані) шляхи розв'язання проблем, форми, методи, прийоми, раніше невідомі педагогічні науці та практиці.

Інноваційні проекти бувають: *навчальні* (вирішення актуальних дидактичних проблем); *виховні* (розв'язання важливих питань виховання); *розвивальні* (розвиток певних характеристик об'єктів діяльності); *методичні* (вирішення проблем методичного характеру); *просвітницькі* (вирішення проблем педагогічного всеобучу батьків) та ін.

Робота над інноваційним проектом передбачає:

- визначення теми та виду проекту;
- обґрунтування актуальності обраної проблеми;
- аналіз стану і тенденцій зміни педагогічної системи;
- розробку концепції нової моделі педагогічної системи, стратегії та основних завдань переходу до неї;

- конкретизацію плану дій щодо реалізації проекту;
- оформлення проекту.

Потім інноваційний проект повинен пройти експертизу й обговорення в колективі та зовнішню незалежну експертизу.

Експертна оцінка інноваційного проекту здійснюється на основі таких показників: новизна (теоретична, практична, суб'єктивна); актуальність, можливість реалізації (у змісті освіти, у педагогічних технологіях, у формах і методах роботи); перспективність (час реалізації); мобільність (швидкість адаптації); цілісність (рівень модернізації системи освіти); результативність (підвищення рівня розвитку учнів); надійність (стабільність у роботі членів педагогічного колективу); економічність (потреба у фінансуванні).

Представленний до захисту проект має містити такі *розділи*: назва, мета, смисловча частина (модель об'єкта діяльності: структура, принципи внутрішньої організації та особливості функціонування об'єкта, теоретичне обґрунтування проблеми), технологія (основні шляхи досягнення мети проекту та їх обґрунтування), параметри стану об'єкта, система контролю за ним, реальний та очікуваний стан об'єкта, план організації проекту, матеріально-технічна база, фінансове забезпечення.

Під час публічного захисту розробники повинні коротко розкрити зміст інноваційного проекту та стра-

тегії його реалізації. До доповіді необхідно підготувати презентацію у PowerPoint.

Журі створюється із числа представників органів управління освіти, методистів, адміністрації навчальних закладів, найкращих учителів-практиків [7, 77—110].

Таким чином, ефективність роботи методичного об'єднання вчителів початкової школи зростає, якщо поряд із традиційними формами методичної роботи використовувати і нетрадиційні, що спрямовані на максимальну активізацію практичної діяльності педагогів і характеризуються динамічністю та творчістю.

Література

1. Григораш В. В. Організація діяльності керівника школи. — Х.: Основа, 2011. — 224 с.
2. Ільїна В. М. Рекомендації щодо організації і проведення методичної роботи з педагогічними кадрами (організація роботи МО) // Початкова школа. — 2002. — С. 10—13.
3. Методична робота вчителя початкових класів / Упоряд. О. Б. Полєвікова. — Х.: Основа, 2012. — 350 с.
4. Освіта України. Нормативно-правові документи. — К.: Міленіум, 2001. — 472 с.
5. Палютенков С. М. Мистецтво управління школою. — Х.: Основа, 2011. — 320 с.
6. Тевлін Б. Довідник завуча: штурманам шкільного корабля. — К.: Ред. загальнопед. газ., 2004. — 128 с.
7. Школа молодого завуча / Упоряд. М. Голубенко. — К.: Ред. загальнопед. газ., 2005. — 128 с.